

УДК 811.161.316.7

DOI <https://doi.org/10.32782/modernph-2026.5.18>

ЛІНГВОКОМУНІКАТИВНІ ПАРАМЕТРИ СПОРТИВНОГО ДИСКУРСУ (НА МАТЕРІАЛІ ДИСКУРСУ ФЕХТУВАЛЬНОГО СПОРТУ)

Зіненко Ярослав Вікторович,

здобувач вищої освіти

Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

ORCID ID: 0009-0006-2081-4193

У статті розглянуто поняття «дискурс фехтувального спорту», що визначається як спеціальний вид усної та письмової мовленнєвої діяльності із застосуванням відповідної термінології. Зазначено, що усна комунікація переважно спостерігається між спортсменами-фехтувальниками, тренерами та суддями. До лінгвокомунікативних параметрів усного спілкування суб'єктів фехтувального виду спорту належать: знання назв інструментів дії фехтувальників та частин цих зброяць фехтувального спорту; розуміння «мілітарних метафор» (контратака); застосування термінів інших терміносистем (із фізики – частота та амплітуда руху); оперування спеціальною лексикою під час навчання, тренування та змагань. Дискурс фехтувального спорту в письмовій формі презентовано у наукових працях, науково-популярних публікаціях, навчальних посібниках. У теоретичних та методичних спортивних виданнях уживається спеціальна фахова лексика, що віддзеркалює такі лінгвокомунікативні параметри дискурсу фехтувального спорту: найменування спортсменів за видами інструментів їхньої дії (фехтувальники-шаблісти), лексеми, що позначають статичні пози фехтувальників (вихідне положення фехтувальника, бойова стійка), назви дій рухів спортсменів (атаки випадками, маневрування у бойовій стійці, «бій із тінню», уколи на мішені), найменування вправ (уколи в мішень із різних дистанцій і фехтувальних позицій), назви спеціальної моторики рук, пов'язаної з триманням зброї та керуванням зброєю (пріма). Також зацентовано увагу на використанні фехтувальної термінології, яка саме і є головною характеристикою дискурсу цього виду спорту, у медіа (масмедіа, коментарі, репортажі змагань, інтерв'ю), що мають усну та писемну форми. Зроблено висновок про те, що значущими лінгвокомунікативними параметрами усного та письмового фахового дискурсу фехтувального спорту є унікальність та релевантність, які вербалізовані у термінології цього виду спорту та відбивають його характерні ознаки.

Ключові слова: дискурс, фехтувальний спорт, професійна комунікація, термінознавство, лінгвокомунікативні параметри.

Zinenko Yaroslav. Linguo-communicative parameters of sports discourse (based on fencing discourse)

The article examines the concept of fencing discourse, defined as a specialized type of oral and written speech activity that employs relevant terminology. It is noted that oral communication mainly occurs among fencers, coaches, and referees. The linguo-communicative parameters of oral interaction in fencing include knowledge of the names of fencing implements and their parts; understanding “military metaphors” (counterattack); the use of terms borrowed from other terminological systems (from physics – frequency and amplitude of movement); and the use of specialized vocabulary during instruction, training, and competitions. Written fencing discourse is represented in academic works, popular science publications, and teaching manuals. Theoretical and methodological sports publications employ specialized professional vocabulary reflecting such linguo-communicative parameters of fencing discourse as: naming athletes according to the type of weapon they use (sabre fencers); lexemes denoting static positions of fencers (initial position, on-guard stance); terms for athletes' movements and actions (lunge attacks, maneuvering in the on-guard stance, “shadow fencing,” target thrusts); names of exercises (thrusts at the target from various distances and fencing positions); and terms designating specific hand motor skills related to holding and controlling the weapon (prima). Attention is also focused on the use of fencing terminology in the media (mass media, commentary, competition reports, interviews), which exists in both oral and written forms. The study concludes that the key

© Зіненко Я. В., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

linguo-communicative parameters of both oral and written professional fencing discourse are uniqueness and relevance, verbalized through the sport's terminology and reflecting its distinctive features.

Key words: *discourse, fencing, professional communication, terminology studies, linguo-communicative parameters.*

Вступ. У спортивному дискурсі, зокрема у фехтувальному, через спеціальну мову транслюються комунікативні наміри в контексті реальних актів спілкування, а також у межах різножанрових письмових текстів. І в цьому аспекті термінологія має великий потенціал, оскільки саме через її використання відбувається соціальна взаємодія суб'єктів фехтувального спорту (спортсменів, тренерів, суддів), реалізуються певні інтенції для досягнення конкретних спортивних результатів.

Актуальність цієї наукової розвідки зумовлена проблемами уніфікації термінології в галузі фехтувального спорту в Україні, що спрямована на підвищення якості підготовки спортсменів до змагань через зростання комунікативної ефективності.

Мета статті полягає у дослідженні лінгвокомунікативних параметрів дискурсу фехтувального спорту.

Досягненню мети сприяє вирішення таких **завдань**: 1) надати визначення дискурсу фехтувального спорту; 2) з'ясувати особливості усного спілкування суб'єктів цього виду спорту; 3) проаналізувати різножанрові тексти фехтувального спорту щодо формування комунікативної компетентності серед учасників цього виду спорту у професійному спілкуванні.

Процедура теоретико-практичного студювання ґрунтується на використанні загальнонаукових (аналізу, синтезу, узагальнення) та спеціальних мовознавчих (суцільної вибірки лексичних одиниць, описового, структурно-семантичного) **методів**.

Результати. Новизна дослідницької пропозиції виявляється у новому підході до вивчення сучасної української спортивної термінології фехтувального спорту, яка лише формується як система на підґрунті традиційної французької терміносистеми та на тлі відмови від російського термінологічного інструментарію, а також у впливі цієї термінології на покращення комунікації у досягненні спортивних результатів.

Зрозуміло, що ці питання вже частково було висвітлено в науковій мовознавчій

(В. Борисов, Т. Кияк, Л. Півньова, Л. Симоненко та ін.) та спортивній (Є. Горбачук, В. Дрюков, І. Кривенцова та ін.) літературі. Закцентуємо нашу увагу на напрацюваннях щодо лінгвокомунікативних вимірів дискурсу спортивної галузі фехтування.

Лінгвокомунікативні параметри розуміємо як суттєві дані фехтувального дискурсу, які визначають функційні особливості та сферу використання спеціальної лексики, зокрема термінології.

Дискурс фехтувального спорту є, на нашу думку, спеціальним видом мовленнєвої діяльності, що презентує усне спілкування спортсменів, тренерів, суддів та письмові тексти, що належать до наукового стилю (наукові праці, науково-популярні публікації, навчальні посібники), у яких широко використовується фехтувальна термінологія, яка саме і є основною характеристикою цього дискурсу. Особливе місце в поширенні термінології фехтувального дискурсу займають також медіа (масмедіа, коментарі, репортажі змагань, інтерв'ю), які можуть мати усну та писемну форми. Мовознавець В. Борисов акцентує увагу на тому, що «кількісне зростання спеціальної лексики вимагає упорядкування та нормалізації її з метою закріплення тих лексичних одиниць, які найкраще можуть виконувати комунікативну функцію. Результатом такої роботи є упорядкування термінологій, що відповідають системі понять визначеної галузі знань» [1, с. 13].

Термінологічна база фехтувального спорту в Україні відбиває спортивну культуру та сучасні реалії розвитку цього виду спорту. Професійна лексика впливає на оформлення дискурсу як системи спеціальної лексики фехтувального спорту та входить у цю систему як вагомий складник.

Унікальних рис дискурсу фехтувального спорту надають професійні лексеми, що утворилися від загальноповсякденної лексики. Новотвори набули нового значення і зрозумілі в контексті фехтувального спорту лише фахівцям цієї спортивної галузі. Такі семантичні трансформації у лексиці спеціального фахового призначення відбулися під впливом

процесів семантизації, десемантизації, метафоризації та фразеологізації. Фехтувальна термінологія характеризується оригінальністю і доречністю, демонструє релевантні зв'язки у комунікативній взаємодії спортсменів, тренерів, суддів та максимально чітко визначає усі ситуативні реалії цього виду спорту. Використання фахової термінології фехтувального спорту у соціальному середовищі свідчить про розвинену комунікативну компетентність суб'єктів фехтувального спорту.

Не лише знання професійного лексикону, а й комунікаційні вміння і навички вживання професійної лексики представниками фехтувального спорту є значущими для розвитку і вдосконалення окремої особистості, команди та всього виду спорту загалом. О.А. Стишов визначає термінологію «як своєрідне сховище професійно-наукової інформації» [8, с. 259], і таке формулювання, на нашу думку, є дуже містким. У фехтувальному дискурсі кожен термін транслює інформацію, яка науково обґрунтована та професійно спрямована і впливає на досягнення мети у навчанні, тренуванні, бою.

У підготовці тренера з фехтування сучасні педагоги спортивної галузі освіти до комунікаційних навичок уналежнюють не лише володіння термінологічним інструментарієм, а й загальнокомунікативні навички і вміння поряд із тактичним мисленням та психологічною компетентністю, оскільки «ефективна взаємодія зі спортсменами є важливим елементом роботи тренера. Фахівець повинен знаходити індивідуальний підхід до кожного вихованця, урахувавши їхні характери, потреби, мотиви та цілі. Тренер має чітко пояснювати завдання, загальні та свої вимоги, використовуючи зрозумілу мову й надаючи яскраві приклади. Важливо також бути відкритим до зворотного зв'язку, вислуховувати думки спортсменів і коригувати тренувальний процес відповідно до їхніх потреб» [2, с. 21]. Зауважмо, що така комунікація найчастіше має усне вербальне вираження.

Особливості усного спілкування суб'єктів фехтувального виду спорту відбито через такі лінгвокомунікативні параметри:

1) знання назв інструментів дії фехтувальників та частин цих знарядь фехтувального спорту;

2) розуміння «мілітарних метафор» на кшталт: *озброєння, спортивна зброя, атака, контратака, захист, захист із відступом, укол із ближньої дистанції, мішень, дистанційні бої без захистів*;

3) застосування у спорті термінів інших терміносистем (наприклад, із фізики – *частота та амплітуда руху*; з анатомії – *нервово-м'язовий апарат*);

4) стилістично маркована та експресивно забарвлена лексика (*золото, бронза, срібло, вирішальний укол*);

5) оперування спеціальною лексикою, що описана в науковій літературі, під час навчання, тренування та змагань.

Саме в усному спілкуванні суб'єктів фехтувального спорту відбувається усвідомлене знайомство та пізнання спеціальної лексики з поступовим її засвоєнням і використанням на практиці. Тренер роз'яснює фехтувальникам-початківцям їхні завдання і паралельно вводить у лексикон термінологію, яка поволі входить до активного фахового словника. Ускладненням у навчанні спеціальної лексики є запозичення з французької мови, які треба закарбовувати в пам'яті. Спортивна термінологія фехтувальної галузі в Україні набуває нового сенсу у зв'язку з відмовою від російськомовної термінології. Формування якісного українськомовного професійного контенту відбувається на підґрунті активної міжособистісної та групової комунікації спортсмена/спортсменів та тренера/тренерів, судді змагань/суддів змагань. Важливими у цьому процесі є взаєморозуміння й адекватна рецепція з використанням термінологічного інструментарію під час навчання, аналізу боїв тренером із розбором фехтувальних фраз (окремих фрагментів поєдинків) та безпосередньо в суддівській практиці.

Зауважмо, що поряд із професійною лексикою в усній комунікації відбувається формування професійного жаргону фехтувальників, який, як і будь-який інший жаргон, притаманний та зрозумілий лише представникам цього виду спорту. Хоча подекуди окремі новотвори можуть потрапляти і в нефахову мову, наприклад у масмедіа. Трансляція поєдинків на спортивних каналах телебачення, записи тренувань і змагань в YouTube сприяють розповсюдженню як усталених термінів, так і новотворів, зокрема жаргонної лексики

(наприклад, позначення швидкого технічного прийому лексемою *сіка*).

У наукових публікаціях із фехтувального спорту, що належать до письмового дискурсу, простежується методичний аспект, що спрямований насамперед на вдосконалення фізичної підготовки спортсменів, але також і на формування комунікативної компетентності спортсменів. Дискурс фехтувального спорту в писемній формі презентовано в різних жанрах наукової літератури: монографіях і дисертаціях, статтях і тезах, навчальних посібниках і підручниках, навчальних освітніх програмах і методичних рекомендаціях.

Термінологія, що використовується в зазначених письмових працях, поділяється на загальну (1 група), яка характерна для всіх видів спорту, та спеціальну (2 група), яка притаманна саме фехтуванню.

До першої групи увійшли такі загальні терміни спортивного дискурсу: *єдиноборства, турнір, регламент турніру, півфінал, раунд, складно-координаційні рухи* та багато інших. Використання цієї спортивної лексики спостерігається не лише у фехтувальному дискурсі, а й у спортивному дискурсі взагалі та соціальній комунікації, зокрема масмедіа.

До другої групи належать спеціальні терміни дискурсу фехтувального спорту, що входять до активного словника спортсменів, тренерів, суддів та становлять наш дослідницький матеріал, який відібрано методом суцільної вибірки з різножанрової наукової літератури:

1) найменування спортсменів за видами інструментів їхньої дії та гендерною ознакою (*фехтувальники-рапіристи/фехтувальниці-рапіристки, фехтувальники-шаблісти/фехтувальниці-шаблістки, фехтувальники-шпажисти/фехтувальниці-шпажистки*);

2) лексеми, що позначають статичні позиції фехтувальників (*вихідне положення фехтувальника, фази вітання («салют»), низька бойова стійка, середня бойова стійка та висока бойова стійка*);

3) назви дій рухів спортсменів (*вітання («салют»), закриття з випадів уперед та назад, кроки фехтувальників (уперед, назад, вправо(вліво)-вперед, вправо(вліво)-назад, перехресні (вперед, назад), маневрування у бойовій стійці, «бій із тінню», уколи на мішені, атаки випадями, маневрування*

у бойовій стійці з імітацією захистів, фехтувальні випадди, повернення у бойову стійку назад і вперед);

4) найменування вправ, що виконуються під час навчання фехтуванню (*стройові вправи (шикування, повороти, перешикування у дві та три шеренги), загальнорозвиваючі вправи, фехтувальні кроки вперед і назад, перехресні кроки вперед і назад; уколи в мішень із різних дистанцій і фехтувальних позицій, імітації фехтувальних захистів 4 і 6 – відповідь уколom у мішень, уколи в мішень на влучність і правильність виконання з різних дистанцій, пересування у бойовій стійці на увагу за командами викладача; стрибкові вправи у бойовій стійці; «Постриби»*);

5) назви спеціальної моторики рук, пов'язаної з триманням зброї та керуванням зброєю (*пріма, секунда, терца, кварта*);

6) описи фехтувальних секторів та позицій зі змінами (*верхні фехтувальні позиції, прямі, півколові, колові*);

7) найменування фехтувальних атак (*атаки випадями, прості атаки, уколom прямо, переведенням, перенесенням, хибні атаки, атаки «стрілою», атаки з фінтами, відповідні, повторні, атаки з захопленням, атаки уколom прямо з шагом, із випадом, із шагом-випадом, зі стрибком-випадом, складні атаки з дією на зброю, з обманюванням та комбіновані*);

8) найменування фехтувальних контратак (*контратаки уколom прямо та уколom з опозицією*);

9) визначення фехтувальних захистів (*колові захисти, виконання захисту на атаку противника випадом, шагом-випадом, пострибом-випадом, кидком, відповідь уколom прямо, з переведенням, подвійним переведенням, захисти та відповіді після виклику противника на атаку опусканням зброї хибною дією, пересуванням, дією на зброю*);

10) поняття «фехтувальна фраза»;

11) найменування тактичних прийомів (*«швидкий прорив», «виклик»*);

12) назви технік ведення клинку (*швидке виконання, виконання на влучність, прискорення, координація, батмани, переведення, перенесення, фехтувальні з'єднання, володіння з'єднанням, уколи з опозицією*);

13) позиції фехтувальників, що завжди презентовані малюнками та позначені цифрами (*позиція 1, позиція 2, позиція 3, пози-*

ція 4, позиція 5, позиція 6, позиція 7, позиція 8, позиція 9).

Виокремлені у фаховій терміносистемі фехтувального дискурсу спеціальні лексичні одиниці, що належать до другої групи, активно використовують в усній та писемній професійній комунікації спортсмени, тренери, судді змагань. Фахова термінологія як лексика спеціального призначення відбиває у фехтувальному дискурсі співвіднесеність взаємодії суб'єктів фехтувального спорту з певною ситуацією. Оскільки у спорті, зокрема у фехтуванні, велике значення мають швидкість і влучність рухів, від яких залежить успішність проведення поєдинку, то володіння професійною лексикою повинно бути настільки автоматизоване, щоб не виникало затримки між вербалізаторами дій на свідомому та несвідомому рівнях. Удосконалення комунікативних навичок зорієнтовано на ефективне підвищення спортивних показників і результатів.

Висновки. Отже, характерними ознаками дискурсу фехтувального спорту як особливого виду мовленнєвої діяльності спортсменів фехтувальників, тренерів із фехтування

і суддів фехтувальних поєдинків є уживання фахової термінології. Дискурс фехтувального спорту презентований в усній та письмовій формах та має лінгвокомунікативну специфіку, яка полягає у вербальній взаємодії суб'єктів фехтувального спорту. Ефективна взаємодія досягається через знання і оперування професійною лексикою відповідно до конкретних лінгвокомунікативних параметрів та функціонує у межах дискурсу фехтувального спорту.

Уважаємо, що визначені лінгвокомунікативні параметри усного та письмового фахового дискурсу фехтувального спорту відтворюють його унікальність та релевантність, які вербалізовані у термінології цього виду спорту. Застосування і володіння фехтувальною термінологією впливає на формування комунікативної компетентності представників цього виду спорту та досягнення гідних спортивних результатів. Представлені міркування автора щодо окреслення проблем фехтувального дискурсу можуть бути продовжені у дослідженні процесів семантико-стилістичної трансформації лексичної одиниці, яка набуває статусу терміна в професійному спорті.

Література:

1. Борисов В.А. Структурно-семантичний аналіз новітніх термінів на позначення реалій освіти під час воєнного стану. *Причорноморські філологічні студії*. 2024. № 6. С. 11–16.
2. Горбачук Є.О., Кривенцова І.В. Характеристика професійних навичок тренера з фехтування. *Проблеми і перспективи розвитку спортивних ігор та однокорств у закладах вищої освіти*. 2025. С. 19–22.
3. Дрюков В. Фізична підготовка фехтувальників-шаблістів на етапі попередньої базової підготовки. *Спортивна наука України*. 2013. № 2(53). С. 35–38.
4. Кияк Т. Апологія лінгвістики фахових мов. *Українська термінологія і сучасність*. 2007. Вип. VII. С. 18–21.
5. Кривенцова І.В. Поурочна програма навчального курсу «Фехтування». *Науково-методичний журнал ТМФВ*. 2010. № 2. С. 19–28.
6. Півнюва Л. Мова спеціального призначення як об'єкт лінгвістичних студій. *Українська мова*. 2014. № 14. С. 117–125.
7. Симоненко Л. Лінгвістичні проблеми унормування наукової термінології. *Українська термінологія і сучасність*. 2007. Вип. VII. С. 21–25.
8. Стишов О.А. Нова суспільно-політична лексика і термінологія в сучасній українській мові. *Лінгвістичні дослідження*. 2019. Вип. 50. С. 258–269.

References:

1. Borysov, V.A. (2024). Strukturno-semantychnyi analiz novitnikh terminiv na poznachennia realii osvity pid chas voiennoho stanu [Structural and semantic analysis of the latest terms to denote the realities of education during martial law]. *Prychornomorski filolohichni studii – Black Sea Philological Studies*, 6, 11–16. [in Ukrainian].
2. Horbachuk, Ye.O., & Kryventsova, I.V. (2025). Kharakterystyka profesiinykh navychok trenera z fekhuvannia [Characteristics of the professional skills of a fencing coach]. *Problemy i perspektyvy rozvytku sportyvnykh ihor ta odnoborstv u zakladakh vyshchoi osvity – Problems and Prospects for the Development of Sports Games and Martial Arts in Higher Education Institutions*, 19–22. [in Ukrainian].

3. Driukov, V. (2013). Fizychna pidhotovka fekhtovalnykiv-shablistiv na etapi poperednoi bazovoi pidhotovky [Physical training of sabre fencers at the stage of preliminary basic training]. *Sportyvna nauka Ukrainy – Sports Science of Ukraine*, 2(53), 35–38. [in Ukrainian].
4. Kyiak, T. (2007). Apolohiia linhvistyky fakhovykh mov [Apology of the linguistics of specialized languages]. *Ukrainska terminolohiia i suchasnist – Ukrainian Terminology and Modernity* (Vol. VII, pp. 18–21). Kyiv: KNEU. [in Ukrainian].
5. Kryventsova, I.V. (2010). Pourochna prohrama navchalnoho kursu «Fekhtuvannia» [Lesson program of the training course «Fencing»]. *Naukovo-metodychnyi zhurnal TMFV – Scientific and Methodological Journal of Physical Education and Sports*, 2, 19–28. [in Ukrainian].
6. Pivnova, L. (2014). Mova spetsialnoho pryznachennia yak ob'ekt linhvistychnykh studii [Language for special purposes as an object of linguistic studies]. *Ukrainska mova – Ukrainian Language*, 14, 117–125. [in Ukrainian].
7. Symonenko, L. (2007). Linhvistychni problemy unormuvannia naukovoї terminolohii [Linguistic problems of standardizing scientific terminology]. *Ukrainska terminolohiia i suchasnist – Ukrainian Terminology and Modernity* (Vol. VII, pp. 21–25). Kyiv: KNEU. [in Ukrainian].
8. Styshov, O.A. (2019). Nova suspilno-politychna leksyka i terminolohiia v suchasniї ukrainskii movi [New socio-political vocabulary and terminology in modern Ukrainian]. *Linhvistychni doslidzhennia – Linguistic Studies* (Vol. 50, pp. 258–269). Kharkiv: H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University. [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 07.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 26.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 06.04.2026